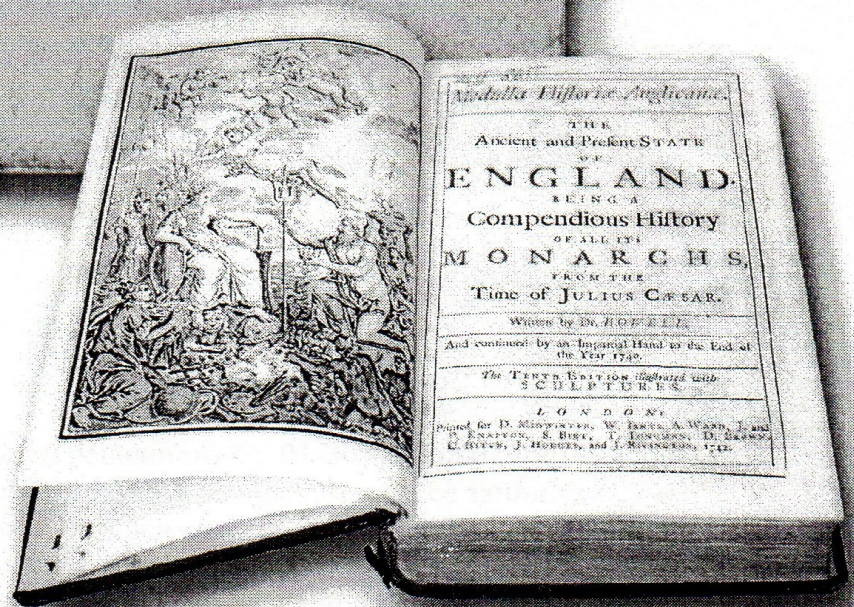

БИБЛИОТЕЧЕН СПЕКТАР

бр. 39
2007

НЕМЕРЛИВА ЛЈУБОВ КОН МАКЕДОНИЈА

Навркање кон книгата Возбуда по зборот
од Васил Тоциновски,
Институти за македонска литература,
Скопје, 2000.

Во центарот на вниманието, во фокусот на литературно-историските опсервации во книгата „Возбуда по зборот“ е Македонскиот литературен кружок (во натамошниот текст МЛК) кој дејствуваше во годините од 1938 до 1941 година во Софија, или како што Тоциновски мислува често да го детерминира - блескотното поглавје во македонската литература. Меѓутоа, пристапот кон разгледувањето на материјалите кои произлегуваат од МЛК не се ограничува само на периодот од овие неполни четири години на неговото активно работење, ами дијапазонот на интересот се проширува не само на годините, туку и на децениите по неговото згаснување. Всушност, Тоциновски во голем дел од оваа книга зборува за активностите на членовите на МЛК (се разбира, оние кои го преживеале виорот на бугарскиот фашизам) по неговото згаснување. Колку за илустрација, да ги наведеме само дописките на Михаил Сматракалев (алијас Ангел Жаров), еден од основачите на МЛК, во осумдесеттите години на дваесеттиот век. Тоа се сведоштва дека некои членови на МЛК биле активни дури и до крајот на минатиот век, а најдобра потврда за тоа е дека Сматракалев умира во 1998 година на 88-годишна возраст. Значи, трудот „Возбуда по зборот“ на Васил Тоциновски ги проследува активностите на членовите на МЛК и по 1941 година.

Во „Возбуда по зборот“ се објавуваат 16 текстови кои во изминатиот период веќе биле објавени во разни списанија и зборници, почнувајќи од 1994, па сè до 1999 година. Целта на ваквото интегрално објавување на веќе обелоденети текстови во разни списанија е, меѓу другото, и „обид да се спасат тие од забора-

вот на физичкото уништување, кој, за жал, најмногу ја погодува периодиката“.¹ Станува збор за следните 16 наслови: „Кон традицијата и континуитетот на македонската литература“; „Традицијата и индивидуализацијата низ искуството на поетите на Македонскиот литературен кружок (1938 - 1941)“; „Ајдутски и комитски мотиви во поетскиот исказ на членовите на Македонскиот литературен кружок во Софија (1938 - 1941)“; „Вапцаров и творештвото на младите“; „Нечеканиот и недраг гостин Никола Вапцаров“; „Радиопиесите 'Брана' и 'Очекување' на Никола Вапцаров“; „Дневникот на Антон Попов“; „Стихозбирката 'Бура над родината' од Ангел Жаров, повод за книжевна конфронтација“; „Михаил Сматракалев рецензент на романот 'Илинден 1903' од Димитар Талев“; „Од епистоларијата и записите на Михаил Сматракалев“; „Низ епистоларијата на Михаил Сматракалев“; „'Страници од мојата биографија' на Антон Великов“; „Кружочникот Иван Керезиев“; „Книжевните почетоци на Димитар Митрев“; „Поетите на Македонскиот литературен кружок во Софија (1938 - 1941) и руската литература“ и „Македонскиот литературен кружок во Софија мост меѓу две литератури“. Низ овие редови се расветлуваат делата на кружочниците, нивните активности на полето на литературата и борбата за слобода на својата татковина Македонија, но и нивните судбини, јадови, болки, страдања и премрежија низ кои морале да минат.

Значајно место во овој труд на Тоциновски му е посветено на Михаил Сматракалев (или Ангел Жаров, како

¹ Венко Андоновски, Текстовни процеси, Култура, Скопје, 1996, стр. 235.

што се потпишувал под своите литературни трудови, или Бај Миал, како што најчесто му се обраќале кружочниците и најблиските пријатели), поет, публицист, драмски автор, рецензент, критичар, филмски сценарист, претседател на судот во Неврокоп и што уште не, а што е најзначајно, како што веќе потенциравме, еден од главните иницијатори и основачи на МЛК. Сматракалев зачувал и оставил бројни документи и ракописи со чија помош во голема мера може да се реконструираат бројни настани од времето на МЛК, но и од времето по Втората светска војна, па сè до крајот на 20 век, а кои се тесно поврзани со членовите на Кружокот. За ваквата негова грижа кон документите, Тоциновски пишува: „...Михаил Сматракалев ќе создаде сопствен фонд од непроценливо богатство кое денеска се потврди како релевантно сведоштво за многу значајни настани и етапи, процеси и движења, автори и дела во македонската национална историја и култура“. И навистина, нема ниту еден прилог поместен во оваа книга во кој не се спомнува користењето на богатата оставштина на Сматракалев. Особено внимание во овој труд на Тоциновски се посветува на епистоларијата која ја зачувал Сматракалев, а низ тие писма и дописки меѓу членовите на МЛК и со нивни блиски пријатели и роднини се откриваат сè нови и нови податоци за дејноста на кружочниците. За тоа каков човек е Михаил Сматракалев, можеби најдобро говори неговото писмо до Елена Вапцарова, мајката на Никола Вапцаров, од 31 декември 1947 година, а по повод неговото неприсуствување на прославата во чест на Никола Вапцаров. Разочаран и гневен од обидите за побугарчување на Вапцаров, Сматракалев пишува: „...Ми тежи исто така и тоа што бараат да го прогласат за бугарски национален поет, кога Кољо и по чувства и по погледи беше Македонец. Тоа може да го види и најголемиот книжевен слепец. Тоа во неговата стихозбирка е искажано со силни бои. Кољо не е бугарски национален поет. Тој е Македонец...“. Сматракалев секогаш застанувал во одбрана на македонскиот национален идентитет, а најмногу тогаш кога по него посегнувала бугар-

ската врховистичка пропаганда. Во неговата рецензија за романот „Илинден 1903“ на Димитар Талев, присвојувањата на македонската историја и на македонските револуционери од страна на Бугарите, ќе го нарече „глупост“, а инсинуациите во романот во врска со Даме Груев ќе ги дефинира како „совршено глупава и измислена мисла“. И со право Тоциновски кога зборува за Сматракалев вели дека тој е „без влакна на јазикот“. Тој, Сматракалев, во една дописка меѓу другото ќе запише: „Јас сè повеќе живеам со мислата оти местото на секој Македонец е во неговата татковина“. Во врска со Сматракалев, во оваа книга се обработени и книжевните конфронтации кои ги предизвикала неговата поетска збирка „Бура над родината“. Сматракалев, како што потенцира Тоциновски, е јадрото на МЛК, заедно со Никола Вапцаров и Антон Попов.

Во книгава се проследуваат и активностите на Вапцаров, неговото убиство од бугарските фашисти, песната „Простално“, подоцнежните измислувања и лаги на Бојка Вапцарова, сопругата на Н. Ј. Вапцаров, за сметка на нејзиното материјално обезбедување од страна на бугарските власти. Се нуди и приказ на двете радиопиеси на Вапцаров - „Брана“ и „Очекување“, се зборува за неговата работа во весникот „Литературен критик“, поточно во рубриката „Пошта“ каде што Вапцаров го гледаме како рецензент и критичар на творбите од младите литерати, а Тоциновски не заборава да го каже и тоа дека „...поштата е само аргумент повеќе колку тој ги почитувал и сакал луѓето, односно своите млади соработници, секогаш подготвен да посветува и да помогне, да упати, дури и со посебно писмо да се јави и отворено и искрено, колку тоа и да биде болно, да разговара за чинот на творештвото и за резултатите од него“.

Какви идеи, какви ставови и размисли имале кружочниците за литературата и за пишувањето воопшто, може да извлечеме заклучок од разработката на дневникот на Антон Попов во оваа книга. Гордиот и убав Пиринец, како што го нарекува Тоциновски, имал намера од забелешките во својот дневник да создаде поетски, психолошки, филозофски роман

со автобиографски елементи базиран врз постулатите на егзистенцијализмот како етика. Несебичноста и скромноста на Попов како да извираат од секој збор во неговиот дневник. Дека е така, потврдуваат неговите отворени и јасни размисли во врска со пишувањето: „Мисли за проблемот на писателството. Но, да пишуваш - тоа значи да пишуваш со мислата оти пишуваш за други. Тоа е одвратно. Тоа значи да се рекламираш себеси, да го покажуваш својот емотивен живот. Суетно е. Да пишуваш, тоа значи да живееш со мислата дека ќе објавиш книга, а тоа значи оти напишаното е предомислено. А, нели тоа треба да биде достоинството на човечкиот дух? И пишуваш за да им се бендиса, за да го одобрат другите. И пишуваш и потоа ќе си го потпишеш името, како дете кое нацртало нешто, си го напишало името со големи букви и ја покажува својата слика. Дури мислам дека човекот кон писателството оди со суета или ако не, најмалку формата во која се изразува самото творештво е суета“. Така размислува Антон Попов, еден од членовите на МЛК, за пишувањето и нагласува меѓу редови дека творештвото мора да се ослободи од нарцисоидноста и од суетноста.

Во оваа книга на Тоциновски, меѓу другото, се обработува и проблематиката на влијанието на македонската народна песна врз поетското творештво на поетите од МЛК. Тоа е период во кој сè уште македонскиот јазик не е кодифициран, не е стандардизиран и членовите на Кружокот се свртеле кон изразните средства на фолклорната традиција. Меѓутоа, нивниот однос кон народната поезија не е површен, туку нивната идеја е внимателно да се проучи јазикот и мотивите на народните песни со чие надградување ќе се создава уметничка литература. Ова е податок кој зборува дека членовите на МЛК биле повеќе од свесни за тоа оти без минато нема иднина и дека сопствените корени никогаш не смеат да

се забораваат, зашто без нив човекот едноставно станува никој и ништо. Таа свест (или самосвест) на кружочниците мошне умешно е доловена од страна на авторот на оваа книга во две посебни поглавја.

За свое особено место во „Возбуда по зборот“ се „избориле“ и уште двајца членови на МЛК. Тоа се Антон Великов - Беломорски и Иван Керезиев. Првиот благодарение на „Страници од мојата биографија“, а вториот благодарение на своите своевидни монографски студии за Никола Вапцаров и Антон Попов. Мора да се нагласи дека овие трудови се сочувани, сепак, благодарение на педантноста и внимателноста на Сматракалев кон документацијата воопшто.

Особено интересна студија во оваа книга на Тоциновски е компаративниот приод за влијанието на руската литература врз членовите на МЛК. Сите дванаесетмина (Никола Вапцаров, Антон Попов, Михаил Сматракалев, Ѓорѓи Абациев, Асен Шурдов - Ведров, Антон Великов - Беломорски, Кирил Николов, Тодор Јанев, Иван Керезиев, Васил Александров, Коле Неделковски, Венко Марковски) се воодушевувале од руската литература. Нивни идоли биле Пушкин, Лермонтов, Некрасов, Мајаковски, Толстој, Чехов, Гогољ, Достоевски и неизбежниот Горки. Особено се истакнува љубовта и приврзаноста на Вапцаров кон и со поезијата на Пушкин. Тоа значи дека членовите на МЛК навистина имале од кого да учат и на кого да се угледаат.

Книгата „Возбуда по зборот“ од Васил Тоциновски претставува еден вид монографија за Македонскиот литературен кружок во Софија кој бил активен од 1938 до 1941 година. Овде сублимирано ни се презентираат активностите на неговите членови чија литература, како што знае да каже Вапцаров, не е ништо друго, туку немерлива љубов кон Македонија.